

ugyan Pannonhalmán irták-e a Pray-codexet a deáki templom és rendház számára? Ezekről a kérdésekről — meg vagyunk róla győződve — még ezután is sokat fognak írónk vitatkozni, daczára annak, hogy úgy Erdélyi, mint Prikkal Marian is, sok tudással, nagy erővel, lelkiismeretes alapaossággal védelmezik álláspontjukat. A részükről a vitába belevitt újabb nézőpontok, bár több homályt eloszlátanak, még mindig nem elegendők arra, hogy teljesen elhallgattassák az ellenvélemény érveit.

Ennek daczára örömmel ismerjük el, hogy nemcsak a szerkesztő hanem munkatársai is hatalmas munkát végeztek. Az első kötet úgy tartalmilag, mint a külső, fényes kiállítást illetőleg, teljesen méltó a magyar benzés rendnek azon termékeny, fáradhatlan munkásságához, a mely évszázadokon át a nemzet legfontosabb érdekeinek előmozdításában látta legelső feladatát. —i—

Pusztai Ferenc. *Nyomdászati encziklopédia. Az összes grafikai tudományok ismerettára.* Budapesten, é. n. Pallas kny. 6, 595 l. 8-r. Ara 12 kor.

Jelen munka, melyet szerző *Novák László* szellemi közreműködésével bocsátott világgá, valóban hézagpótló technikai segédkönyvekben mindenkép szegény és elmaradt irodalmunkban. A nyomdászat mesterségéről eddig csak kisebb, rendesen évkönyvekben vagy szakfolyóiratokban elszórtan s ma már csak nehezen hozzáférhető módon megjelent dolgozatokkal birunk, melyek jobbára valamely specziális kérdés körül forognak. Jól mondja előszavában Pusztai, hogy »a magyar nyomdászatnak és rokonszaktáinak nincs olyan könyve, mely magában foglalná mindazon tudományokat, melyek a nyomdász hivatásához tartoznak s melyből tájékozást szerezhetne nemcsak a szakmáját, de annak rokon ágait illető ismeretekről is«. E hiányt akarja pótolni *Pusztai*, midőn a testes kötetben közel *kétezer* című szó alatt rövid, de világos és szigorúan szakszerű modorban minden oldalról bemutatja, ha nem is meríti ki a gazdag és érdekes tárgyat.

Mint a *Pallas* irodalmi és nyomdai részvénytársaság műszaki vezetője, szerző a legtöbb súlyt a technikai dolgokra helyezte, melyekről több mint harminczéves gyakorlata alapján sok figyelemreméltót tudott mondani. Ezeknek a nyomdászati ügyekben járatlan, laikus olvasók, főleg az írók és kiadók is, hasznukat vehetik, mert sok oly dolgról felvilágosítják őket, melyek ismerete föltétlen szükséges arra, hogy typografiai tekintetben kifogástalan kiadványokkal büszkélkedhessenek. Gazdag sorukból csak a különböző idegen nyelvek szedésmódját, a betűfajokat, a typografiai diszítványokat, azok alkalmazását a cím- és mesterszedésben, a táblázatok, hangjegyek, matematikai formulák szedésének módjait, a különböző könyvsajtókat stb. magyarázó szakaszokat említjük. E czikkek olvasásakor nagy örömeinkre szolgált, hogy ott,

a hol a modern iparművészet irányelvei és törekvései a nyomdászatanban is érvényesülhetnek, bőven és szeretettel foglalkozik vele. Kevésbé egyöntetűen járt el a szerző cikkeinek történeti részében. Míg itt-ott, az egyes technikai eljárások tárgyalása után — legalább nagy vonásokban — azok történeti fejlődését is megrajzolta, addig számos helyen erről egészen megfélekedzik. Szerfölött hiányos, s a mint egy-egy próbahasználatkor kiderült, részleteiben gyakran pontatlan az adatok ama része, mely a külföldi nyomdászatan történetére vonatkozik. Ily apró botlás pl. *Pusztai* amaz állítása, hogy *Lamberto Palmart*, a spanyolországi könyvnyomtatás megalapítója, híres bibliáját 1475-ben nyomta volna, holott a kolofon tanúsága szerint az 1477 február havától a következő év márcziusáig, tehát jóval később nyomtatott; vagy az, hogy *Ottavio Petrucci* első hangjegynyomásait 1502—3-ból datálja, pedig legelső énekeskönyve 1501. május elsején került ki a sajtóból; végül téves *Elzevir Lajosnak*, a híres nyomdászcsalád megalapítójának elhalálzási éve is, mely tudtunkkal nem 1613, hanem 1617. A hiányok közül megemlítjük, hogy pl. hiába kerestük *Hans Sebald Belamnak*, *Dürer* legkiválóbb tanítványának, továbbá *Geoffroy Torynak*, a XVI. századi renaissance stílu francia könyvdiszek megteremtőjének s végül a 12° latin klasszikus kiadások nyomtatójának, *Elzevir Bonaventurának* a nevét. Ugyane sors érte az *Ideal Book* híres szerzőjét, a modern könyvdiszítő művészet e kiváló előharczosát, *Cobden-Sandersont* is, a kinek pedig a pótlékban *Dante Gabriel Rosetti*, *Burne Jones* és *Ruskin* mellett talán lehetett volna egy pár sort szorítani. Ugy látszik, szerzőt — előszavában megemlített — bokros napi teendői gátolták abban, hogy a folyton forrongó s arányaiban óriási külföldi szakirodalmat minden legújabb phasisában kellőkép áttekintse s eredményeit könyvében értékesitse. Ez azonban nem akar gáncs lenni. Hiszen arról, hogy műve hiányaiba szerzőt nem a felületességre hajlás, hanem pusztán physikai okok sodorták, eléggé meggyőz bennünket a hazai rész sokoldalú s alapos kidolgozása. E tárgyra vonatkozólag tökéletesen uralja a rendelkezésére állott szerény irodalmat s dicséretre méltó pontossággal használja fel mindazt, a mit a magyar nyomdaipar s könyvdiszítés multjáról eddig kiderítettek. Sőt ismereteinket a közelmultra s jelenre vonatkozólag az új adatok gazdag — szerény véleményünk szerint nagyon is gazdag — sorával toldotta meg.

A magyar viszonyok e részletes kiemelése igen dicséretre méltó törekvés, bár tagadhatatlan, hogy vele a szerző a könyv terjedelme szabta korlátokat nem egyszer túllépte s lehetetlenné tette egyrészt a külföldi, sokszor Magyarországra is nagy fontosságú mozgalmak részletesebb rajzát, másrészt a szorosán typografiai tudnivalókkal csak távolabbi rokonságban álló mester-

ségeknek — minő a fa-, réz- és aczélmetszés, czinkografia, betű- és tömöntés, papirgyártás s könyvkötészet — bővebb ismertetését. Pedig e főleg bibliografusokat s könyvkedvelőket érdeklő témák részletesebb tárgyalása által könyve elterjedését és használhatóságát nagyban növelte volna. Így a hogy van, *Pusztai* könyve szinte kizárólag a nyomdászok érdekeit szolgálja s mint ilyen elsősorban az ő körükben számíthat nagyobb elterjedésre. Hogy azonban még ily szempontból is vannak a műnek hiányai, azt csupán egy, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárát is közelről érdeklő, czikkben kívánjuk bemutatni: azon, mely a köteles példányok beküldésére vonatkozó törvényeket s rendeleteket ismerteti. *Pusztai* erről a legtöbb nyomdász előtt kevéssé ismeretes törvényről csak általánosságban beszél s jóformán semmivel sem tisztázza a róla elharapózott balvéleményeket.

Befejezésül megemlíjtük, hogy *Pusztai* könyve végén terjedelmes mesterszótára akadunk, melyben a szerző egyrészt *Ballagi*, *Fogarasi*, *Frecskay* s a maga szókészletét szedi betürendbe a megfelelő német szó kíséretében, másrészt pedig a német műszókat lajstromozza, nemcsak magyar, hanem francia s angol értelmüket is adva.

—s. —l.

Dr. Michael Holzmann und Dr. Hans Bohatta. *Deutsches Anonymen-Lexikon 1501—1850. Aus d. Quellen bearb. von A—D. XVI, 422 l., 8-r.*

Ellentétben a francia irodalommal (Barbier, Querard), az angollal (Cushing, Halkett & Laing Marchmont), az olaszsal (Melzi, Passano), a németalföldivel (Doorninck), és a svédde (Pettersen, Collins), a nagynémet irodalom a számos névtelenül megjelent nyomtatvány szerzőinek, kiadóinak, vagy fordítóinak kiderítésére eddig csupán a következő fogyatékos segédkönyvekre volt utalva. Első helyen áll, mint legrégibb a nem lekszikális, hanem tudományszakok szerint beosztott Vincentii Placii Theatrum anonymorum et pseudonymorum, Hamburg, 1708. Nem kevésbé jelentéktelenek: Bibliotheca Anonymorum et Pseudonymorum detectorum a Joanne Christophora Mylio, Hamburg, 1740 és: Dahlmann Peter: Schauplatz derer masquirten und demasquirten Gelehrten, Leipzig, 1719. Ugyancsak keveset használtak: A Meusel, Gelehrtes Teutschland, Lemgo, 1788—96, 4. kiadásához megjelent Ersch készítette regiszter és: Die falschen und fingirten Druckorte von Emil Weller, 1864—68.

Annál örvendetesebb, hogy a fentemlített szerzők, 10 esztendőnél tovább tartott előkészületek után, első kötetét kiadták egy nagyméretű Deutsches-Anonymen-Lexicon-nak. Fogalmat szerezhethet magának az ember a feldolgozott anyag nagyságáról, ha a felhasznált, legfontosabb forrásmunkák jegyzékét végignézi. (X—XV old.) Ez a jegyzék több mint 160 forrásmunkára utal;